

مقدمه مترجمان

از جمله معجزات گفت و گو و تعامل می توان به تقریب اذهان، تقویت توان درک و همدلی، توجه به ابعاد متفاوت یک موضوع و پیشرفت در حل پایدار مسائل زندگی جمعی اشاره کرد. در واقع با اذعان به این مهم که تفسیر افراد مختلف از امری یکسان، متفاوت است و به طور معمول همگان سهمی از حقیقت را در اختیار دارند، نیاز است که در هر جامعه، ضمن احترام به این خرد جمعی، ابزار ابراز نظر و گفت و گو به خوبی فراهم آید تا با حرکت در این مسیر، حصول خیر جمعی نیز میسر گردد.

یکی از عرصه های بروز اهمیت این مفهوم، برنامه ریزی شهری است که گروه هایی با تخصص و منافع متفاوت در آن تأثیر گذار و تأثیر پذیرند، و قرار بر این است که نتیجه کار، شهری باشد که احساس رضایت و تعلق در آن زنده و جاری است.

در راستای مطالعه بیشتر در این زمینه با جناب آقای کارل کد، برای اطلاع و جلب نظر ایشان جهت اقدام به ترجمه، ارتباطی دوستانه برقرار شد و در باب ضرورت پرداختن به این سبک از برنامه ریزی با ایشان گفت و گو شد.

«من با کمال میل با ترجمه کتاب راهنمای برنامه‌ریزی تعاملی خود به زبان شما موافق هستم. اعتمادسازی و تقویت و رشد ارتباطات، در هر کجا که بتوانیم، اهمیت بسیار دارد...»

کارل کد

شایسته است از تلاش‌های مداوم و ارزشمند استادانی، چون آقای دکتر پیران، یاد و تقدیر شود که به راستی در پیشبرد رویکرد برنامه‌ریزی مشارکتی، در حوزه نظر و عمل نقش تعیین‌کننده و مؤثری داشته‌اند.

در پایان به اختصار به ذکر چند نکته بسنده می‌شود: نخست آنکه این ترجمه براساس نسخه نهایی کتاب راهنما، بازبینی و اصلاح شد که از جمله می‌توان به تغییر جزئی عنوان اصلی از برنامه‌ریزی هوشمند کاربری زمین، به برنامه‌ریزی تعاملی کاربری زمین، اشاره کرد. لازم به یادآوری است که حتی در این تغییر عنوان نیز، آنچه هوشمندانه‌تر تلقی می‌شود، همان محوریت برنامه‌ریزی تعاملی است. دیگر آنکه، تمام سعی ما در این ترجمه، پایبندی به متن اصلی بوده است. به عنوان نمونه، با وجود برخی تکرارها در بخش پیوست، سعی شد تا با توجه به منطق آن، در این بخش مطلبی حذف نشود. و آخر اینکه، طی بررسی‌های دقیق، به نظر آمد که مطالب اصلی بحث‌شده در فصل هشتم کتاب که مربوط به تاریخچه اجرای این طرح در منطقه مبدأ بوده است، با توجه به نیاز مخاطب ما به دفعات در سایر فصول آمده است، به همین علت به ذکر جدولی از زمان‌بندی این اجرا، در انتهای پیوست اکتفا شد.

امید آنکه این کتاب راهنما بتواند قدمی مؤثر،
هرچند کوچک در راستای تحقق ساده‌تر اما جدی‌تر
رویکرد برنامه‌ریزی تعاملی، به‌ویژه در سطح محله باشد.

غلامرضا لطیفی

فاطمه وکیل

زمستان ۱۳۹۲

مقدمه

به منظور پرورش نوعی حیات دوستانه که همگی در محله‌هایمان خواستار آن هستیم، ما به مثابه یک اجتماع بسیار تلاش می‌کنیم. انجمن‌هایی تشکیل می‌دهیم، پارک‌هایی می‌سازیم و گروه‌هایی ورزشی راه‌اندازی می‌کنیم. ما از جشن‌های جمعی در تعطیلات لذت می‌بریم. برای ترویج عدالت و مبارزه با فقر، هم از تلاش‌های دولتی و هم داوطلبانه بهره می‌گیریم. کمپین‌های ضد تولید زباله ایجاد می‌کنیم. درس‌ها در خانه‌ها، مدرسه‌ها و در قالب خدمات مذهبی آموخته می‌شوند. ما برای اجرای قانون، [تأسیس] مدارس و کتابخانه‌های محلی و تابلوهای تبلیغاتی نوری که فعالیت‌های اجتماع را بهبود می‌بخشند، هزینه می‌کنیم. ما تمام این کارها و بسیار بیش از اینها را انجام می‌دهیم. چرا آنها را بهتر انجام نمی‌دهیم؟ چرا مدام در حال وخیم‌تر کردن اوضاع محله‌های درون شهری و بی‌نظمی پخش شده در حومه‌ها هستیم؟ چگونه می‌توانیم بهتر عمل کنیم؟

از طریق این پژوهش دریافتم که با وجود طرح توسعه زمین و فرایند تصویبی که در آن فرض می‌شود دستور کار پیمانکاران، دوستداران محیط زیست، همسایگان پروژه‌های پیشنهادی و هیئت‌های برنامه‌ریزی به

زمانی که تصمیم‌گیران کاربری زمین، در حال نزاع و درگیری باشند، افزایش روح اجتماعی دشوار خواهد بود.

احتمال زیاد در تضاد خواهند بود، افزایش احساس تعلق اجتماعی در مناطق مسکونی ما بسیار سخت به دست می‌آید. در واقع در مقررات موجود و مربوط به طرح توسعه زمین و [فرایندهای] تصویب و اخذ مجوز، فرض بر درگیری و تضاد است و برای حمایت از حقوق طرف‌های دعوا نوشته شده‌اند. حمایت از حقوق، در شرایطی که دعوایی رخ می‌دهد، اهمیت دارد، اما نمی‌تواند اصلی راهگشا برای برنامه‌ریزی کاربری زمین باشد. به منظور ساخت یک پروژه به‌زیستی اجتماعی روی زمین، یک فرایند به‌زیستی اجتماعی (تعاملی) برای خلق آن ضروری است. در حقیقت، سیستم تصمیم‌گیری کاربری زمین هم‌زمان با حمایت از حقوق افراد در مواقع اختلاف، زمینه همکاری را نیز فراهم می‌آورد و آن را تشویق می‌کند. انطباق با مقرراتی که از حقوق دفاع می‌کنند، نباید تلاش‌های تعاملی و مولد را سرکوب سازد. متأسفانه، این همان چیزی است که اکنون رخ می‌دهد. سیستم جاری برنامه‌ریزی تعاملی و خلاق را برای اجتماع‌های ما طرد می‌کند. ما چگونه می‌توانیم از جایی که هستیم، به جایی برویم که باید باشیم؟

برای پاسخ به این پرسش، باید درس آموخته دیگری را برجسته‌سازیم: ساختارهای خوب به تنهایی، اجتماع خوبی را نمی‌سازند.

مکان‌ها و ساختارهایی وجود دارند که به حیات و سرزندگی یک اجتماع کمک می‌کنند. شما در مکان‌هایی بوده‌اید که مردم به طور طبیعی در آنها آرامش دارند، لبخند می‌زنند و با یکدیگر کنار می‌آیند. آنها کجاها هستند؟ پارک‌ها، بازارهای خیابانی، باغ‌ها، زمین‌های

ساختار خوب کالبدی، به تنهایی
اجتماعی شاد نمی آفریند.

بازی، کتابخانه‌ها و کافه‌ها. همچنین ساختارهایی وجود دارند که باعث می‌شوند برخی از افراد احساس امن تر و شادتری داشته باشند. غالباً یک مسیر امن برای پیاده‌روی / دوچرخه‌سواری از مدرسه به خانه، یا از خانه به کتابخانه یا زمین بازی، چنین به نظر می‌رسد. مردم از محله خود احساس بهتری دارند، اگر بچه‌ها بتوانند به شکلی امن، به اطراف آن دسترسی داشته باشند. ما به تعداد بیشتری از این مکان‌های مثبت نیاز داریم، و هر محله‌ای فرصت‌های ویژه‌ای را برای چنین ساختارهایی ارائه می‌دهد، اما چیزهای دیگری نیز مورد نیازند. چه چیزهایی؟

برای بهبود یا حفاظت از ساختار
کالبدی یک محله، روابط خوب
اجتماعی ضروری‌اند.

فقط برای لحظه‌ای، دو گروه از مردم را تصور کنید که به یکدیگر علاقه ندارند. با تأسف، به یاد آوردن بسیاری از چنین گروه‌های متخاصمی در سراسر جهان، آسان است. حال تصور کنید که آن گروه‌ها، به زیباترین، کارآمدترین و خوش‌نقشه‌ترین محله‌ای که می‌توانید تصور کنید، آورده شده‌اند. آیا این محیط کالبدی زیبا، برقرار خواهد ماند؟

«با چنین فرایندی، هیئت برنامه‌ریزی این فرصت را می‌یابد که به جای سروکله زدن با برنامه‌ای که توسط تعدادی مزاحم بیگانه آورده می‌شود، خود بخشی از طرح‌هایی باشد که بازتابی از شهر آنهاست. بنابراین گمان می‌کنم که اعضای هیئت برنامه‌ریزی می‌توانند در واقع روی چیزی کار کنند که از آن لذت می‌برند. چه فرصت خوبی است برای آنها!»

محله، نیاز به نگهداری دارد، و این امر محتاج توجه و مراقبت محبت‌آمیز است. برای ارتقا یا نگهداری از ساختار کالبدی یک محله، روابط خوب اجتماعی ضروری‌اند. آن آرامش به همراه انرژی برای سرمایه‌گذاری در محله به آنها بخشیده می‌شود. در واقع، زیبایی و هماهنگی ساختارهای روی زمین، به بازتابی از کیفیت روابط میان ساکنان منطقه تبدیل خواهند شد. آنچه شما روی زمین اجتماع خود دارید، بازتابی است از کیفیت زندگی اجتماعی جاری در آنجا. عوامل ارتقای کیفی زندگی اجتماع کدام‌اند؟

پیتر میر، مسئول، برنامه‌ریزی و
مهندسی تخصصی، سدار نولز،
نیوجرسی

راه‌های بسیاری وجود دارند که زندگی اجتماع بهبود یابد. پروژه کاربری هوشمند زمین دریافته است، زمانی که نوبت به برنامه‌ریزی پروژه‌های توسعه می‌رسد، عواملی که برای ارتقای کیفی زندگی اجتماع ضروری هستند، عبارت‌اند از: انعطاف‌پذیری، خلاقیت و کار گروهی. هر پروژه توسعه زمین، در زمان و مکان مشخصی انجام می‌شود و هر یک، نیازها و ظرفیت‌های انسانی و کالبدی مشخصی دارند. نه هیچ طرح جامعی و نه هیچ تعدادی از مقررات توسعه زمین، نمی‌توانند مشکلات و فرصت‌های پیرامونی هر [طرح] توسعه پیشنهادی را شناسایی کنند. این پروژه پیشنهادی باید به گونه‌ای که برای شرایط زمانی و مکانی خاص پروژه منحصر به فرد است، برای رویارویی با این مسائل و فرصت‌ها طراحی شود. انطباق صرف با قوانین منطقه‌بندی، که برای حمایت از حقوق افراد طراحی شده‌اند، خلاقیت مردم درگیر در فرایند برنامه‌ریزی را محدود می‌سازد. امروزه، پیمانکاران، در برنامه‌ریزی پروژه از هم سبقت می‌گیرند و باید ضمن تبعیت از قوانین، بر سودآوری نیز تمرکز کنند. اهداف و مهارت‌های آنها، آنان را برای تمرکز بر مطالعه خلاقانه شرایط، به منظور تولید بهترین پروژه‌های ممکن برای اجتماع، مجهز نمی‌سازد. هر پیمانکاری برای تحقق این امر، نیاز به کمک سایرین دارد. مشکل آن است که انعطاف‌پذیری، خلاقیت و کار گروهی مورد نیاز برای دستیابی به بهترین نتایج، می‌توانند به شدت از طریق جدال‌هایی که ایجاد می‌شوند، بازایستند. جدال و مشاجره، نباید روی دهد. [برای این منظور] راه حلی وجود دارد.

ضروری است انعطاف‌پذیری،
خلاقیت و کار گروهی، وارد
ساختار اجتماع شوند ...

در این راه حل، نیازی به تغییر در قوانین نیست. همچنین، مبنای اداری و اجرایی توسعه زمین نیز تغییر نمی‌کند. اما در عین حال مواجهه منعطف و خلاق همسایگان، پیمانکار، برنامه‌ریز و دوستدار محیط زیست که به شکلی تعاملی به عنوان یک گروه فعالیت می‌کنند، مقدور می‌شود. دیگر، فرایند برنامه‌ریزی پروژه محدود به توجه به تسهیلات متداولی که به تولید سود برای پیمانکار در پروژه‌ای می‌پردازند، نمی‌شود؛ پروژه‌ای که برای اخذ تأیید از دادگاه، قانونی بودن آن الزامی است.

راه حل، فرایندی تعاملی است که از طریق طراحی پروژه‌هایی شکوفا می‌شود که صریحاً برای افزودن تسهیلاتی هستند که زندگی اجتماع - روابط متقابل میان همسایگان - را ارتقا می‌بخشند. پروژه‌هایی که در ابتدا ساختارهایی زیبا دارند، ضرورتاً شامل تسهیلاتی نمی‌شوند که روابط متقابل میان همسایگان را تقویت می‌کنند. بسیاری از مردم درون خانه‌هایی زیبا، احساس انزوا و ترس دارند. زمانی که محله مشخصه‌هایی را شامل می‌شود که احساس تعلق اجتماعی آن را افزایش می‌دهند، روابط میان ساکنان بهبود می‌یابد و اجتماع به فضایی امن‌تر، زیباتر و خوشایندتر برای زندگی تبدیل می‌شود. هر پروژه پیشنهادی، هم‌زمان با سودآوری پیمانکار، فرصتی را برای افزودن برخی عوامل به منظور ارتقای زندگی اجتماع عرضه می‌دارد. پژوهش ما نشان می‌دهد که این امر چگونه محقق می‌شود.

همسایگان، پیمانکار، برنامه‌ریز شهری و دوستداران محیط زیست، زمانی که در قالب یک گروه

... و ما می‌توانیم بدون نیاز
به تغییر در قوانین، آنها را در
اختیار داشته باشیم!

زمانی که محله، مشخصه‌هایی
را شامل می‌شود که احساس
تعلق اجتماعی آن را افزایش
می‌دهند، روابط میان ساکنان
بهبود می‌یابد و اجتماع امن‌تر
می‌گردد.

یک فرایند طراحی ساخت
گروه، یک پروژه ساخت
اجتماع را حاصل می‌کند.

فعالیت می‌کنند، می‌توانند پروژه‌هایی را خلق کنند که زندگی اجتماع را بهبود بخشند. ما همچنین دریافتیم که آنها، حتی اگر با زمینه‌ای از عدم اعتماد و خصومت نیز آغاز کرده باشند، باز هم می‌توانند خود را در قالب یک گروه قوی دریاورند. فارغ از نتایج فرایند، این نتیجه نیز حاصل شد که به کمک پروژه زندگی و روابط اجتماع پیشرفت می‌یابند. خبر بسیار خوشی است! به هر ترتیب لازم است وارد طراحی و اصلاح فرایند پروژه شویم و این فرایند، خود به موتوری برای تحکیم روابط انسانی و در نتیجه تولید پروژه‌ای بهتر بر روی زمین تبدیل می‌شود. و اگر این موضوع به اندازه کافی خبری خوش نبود، [می‌توان به این مسئله نیز اشاره کرد که] ملاقات‌های هیئت برنامه‌ریزی خوشایندتر، کارآمدتر، با جلساتی کوتاه‌تر، کمتر ناامیدکننده و همراه با نتایج بهتر خواهند بود!

«ما با طرح‌هایی سروکار داریم که نه تنها از حمایت هیئت برنامه‌ریزی، بلکه از پشتیبانی اجتماع نیز بهره‌مندند؛ زیرا مردم اجتماع در خلق آن طرح‌ها مشارکت داشتند. و حمایت اجتماع، به شدت برای ما اهمیت دارد.»

تد چیس، رئیس هیئت برنامه‌ریزی
و شورای شهر، لوئیس برو،
نیویورک